

Strängnäs-Härad

Väg 900, gång- & cykelväg, Strängnäs & Härads socknar, Strängnäs kommun
Södermanlands län. Arkeologisk utredning, etapp 1.

Lars Norberg

Strängnäs-Härad

Väg 900, gång- & cykelväg, Strängnäs & Härads socknar, Strängnäs kommun
Södermanlands län. Arkeologisk utredning, etapp 1.

Lars Norberg

Sammanfattning

Sörmlands Arkeologi AB har under perioden 2016-08-29 – 2016-08-30 genomfört en arkeologisk utredning etapp 1 inför en planerad gång och cykelväg längs väg 900 mellan Strängnäs och Härad, Strängnäs och Härads socknar, Strängnäs kommun, Södermanlands län. Eftersom den planerade gång- och cykelvägen löper genom ett område som är rikt på forn- och kulturlämningar, bedömde länsstyrelsen att det inom arbetsområdet kunde förekomma ytterligare lämningar utöver de redan registrerade.

Utredningsområdet sträckte sig genom ett variationsrikt natur- och kulturlandskap, från Eldsundsån i nordost och västerut via Näsbyholm mot Härads samhälle. I öster utgjordes topografin mestadels av bergiga och höglänta barrskogspartier, vilka övergick i ett flackt jordbrukslandskap västerut. Sträckan var knapp sex kilometer lång och överlag 65 meter bred, medan höjdnivåerna varierade mellan cirka 2,5 och 25 meter över havet.

Vid inventeringen identifierades totalt 34 objekt fördelade på 16 möjliga fornlämningar i form av boplatzlägen (objekt 1-3, 5, 16, 19, 21-24, 26, 29-31, 33 & 34). 11 övriga kulturhistoriska lämningar (objekt 4, 9, 10:1-2, 12-15, 20, 27, 28 & 32) och 7 fornlämningar (objekt 6-8, 11, 17, 18 & 25).

Rapporten kan laddas ned via
www.sormlandsarkeologi.se

eller beställas från

Sörmlands Arkeologi AB
Tideliugatan 37
118 69 Stockholm

mail@sormlandsarkeologi.se

Grafisk form och layout: Lars Norberg
Kart- och ritmaterial: Lars Norberg
Omslagsfoto: Runstenen U692 på Oknö i Mälaren.

© Sörmlands Arkeologi AB
Nyköping 2016

Innehåll

Sammanfattning 2

Utgångspunkt 5

Syfte & metod 5

Syfte

Metod

Topografi & kulturmiljö 5

Resultat 6

Strandlinjeförskjutning

Historiska kartor

Inventering

Resultattabell

Referenser 12

Arkiv

Administrativa uppgifter 12

Bilagor 13

Bilaga 1. Utdrag ur Fastighetskartan med utredningsområdet, objekt samt uttag ur FMIS. Skala 1:10 000

Bilaga 2. Utdrag ur Fastighetskartan med utredningsområdet, objekt samt uttag ur FMIS. Skala 1:10 000

Bilaga 3. Utdrag ur Fastighetskartan med utredningsområdet, objekt samt uttag ur FMIS. Skala 1:10 000

Bilaga 4. Strandförskjutningskarta med fördelning mellan land och vattenområden för 500 år sedan. Skala 1:25 000

Bilaga 5. Strandförskjutningskarta med fördelning mellan land och vattenområden för 100 år sedan. Skala 1:25 000

Bilaga 6. Strandförskjutningskarta med fördelning mellan land och vattenområden för 1500 år sedan. Skala 1:25 000

Bilaga 7. Strandförskjutningskarta med fördelning mellan land och vattenområden för 2000 år sedan. Skala 1:25 000

Bilaga 8. Objektsbeskrivningar

Bilaga 9. Fotodokumentation

Figur 1. Utdrag ur Sverigekartan med utredningens belägenhet markerad. Skala 1:1 000 000.
Källa: Lantmäteriet.

Utgångspunkt

Sörmlands Arkeologi AB har under perioden 2016-08-29–2016-08-30 genomfört en arkeologisk utredning etapp 1, i Strängnäs och Härads socknar, Strängnäs kommun, Södermanlands län (figur 1, 3 & 4). Utredningen utfördes eftersom Trafikverket planerar byggnation av en ny gång- och cykelväg.

Utredningsområdet var knapp sex kilometer långt och överlag 65 meter brett. Sträckan tog sin början strax söder om Eldsund beläget i utkanten och väster om Strängnäs och löpte därefter västerut längs väg 900 mot Härad.

Eftersom den planerade gång- och cykelvägen löper genom ett område som är rikt på forn- och kulturlämningar, bedömde länsstyrelsen att det inom arbetsområdet kunde förekomma ytterligare lämningar utöver de redan registrerade. Härav fattade länsstyrelsen i Södermanlands län beslut om att en arkeologisk utredning etapp 1 skulle utföras (1st dnr 431-3477-2016) enligt 2 kap. 11 § i Kulturmiljölagen (1988:950). Ansvarig för kostnaden var Trafikverket.

Projektledare samt fält- och rapportansvarig var Lars Norberg. Vid fältarbetet deltog även Patrik Gustafsson Gillbrand. Båda är verksamma som arkeologer vid Sörmlands Arkeologi AB.

Syfte & metod

Syfte

Syftet med utredningen var att klargöra förekomst av fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar inom det aktuella området. I syftet ingick att redovisa samtliga kända och nypåträffade forn- och kulturlämningar samt arkeologiska utredningsobjekt. Statusen för de sistnämnda kommer dock att klargöras i och med nästa utredningsetapp.

Metod

I syfte att skapa ett underlag inför fältarbetet genomfördes inledningsvis en kart- och arkivstudie. Kartmaterialet utgjordes av lantmäteriakter (Lantmäteriets digitala kartarkiv) samt jordartskartor och strandlinjeförskjutningskartor (SGU). Därutöver har information inhämtats avseende lösfynd och registrerade lämningar i FMIS, och i rapporter över tidigare genomförda undersökningar och utredningar i närområdet.

Därefter utfördes en inventering av området, vars syfte var att klargöra eventuella förekomster av fornlämningar, övriga kulturhistoriska lämningar och möjliga fornlämningar. I samband med inventeringen kontrollerades även markskador i form av rotvärtor för hand.

Samtliga objekt dokumenterades med RTK-GPS och beskrevs i text. Vidare gjordes översiktliga områdesbeskrivningar i text och ett representativt urval av ytor, objekt och miljöer dokumenterades med digitalkamera.

Topografi & kulturmiljö

Utredningsområdet tog sin början i norr, där Eldsundsån rinner ut i Mälaren. Vattendraget, som idag utgörs av en liten bäck, avvattnar den lilla sjön Gullringen. Under förhistorisk tid fanns här ett brett sund som avskiljde fastlandet i söder från Fogdön i norr. I ett storskaligt perspektiv löper utredningsområdet längs fastlandssidan av sundet och i söder och öster vidtar branta bergspartier med barrskog. Vid Näsbyholm och västeröver öppnar sig därefter landskapet mot mer öppna och flacka jordbruksmarker för att sedan återigen stiga relativt brant vid Härad och Sandbacksberget. Höjdnivåerna varierade mellan cirka 2,5 och 25 meter över havet.

Enligt FMIS finns inga registrerade fornlämningar inom utredningskorridoren. Däremot finns ett flertal kända förhistoriska och historiska miljöer samt fyndplatser av intresse i nära anslutning, varav några kommer att redovisas här.

I relativt nära anslutning till korridorens norra del, i vad som utgjorde den södra delen av sundet mellan gården Eldsund och fastlandet i söder, finns uppgifter om ett lösfynd av flinta om en vikt av 2,7 kg (Strängnäs 427) och en järnyxa med träskaft daterad till 1500-talet (Strängnäs 402). Med tanke på mängden flinta, samt fyndplatsens maritima anknytning, ligger det nära till hands att tolka fyndet som så kallad barlastflinta.

Utöver det är Eldsundet berömt för ett fynd av en vikingatida armband av guld, vilken inlämnades till historiska museet år 1950 (figur 2). Fyndplatsen är ej utmarkerad i FMIS, men enligt uppgift gjordes fyndet i samband med att strandnära betesmarker uppodlades cirka 750 meter väster om gården Viksberg (Stenberger 1951, s. 185). Platsen är slående nog också belägen omkring 1700 meter väster om den lilla sjön med namnet Gullringen (ibid, s. 186).

En annan välkänd plats är Lunda belägen ungefär halvvägs längs korridoren och något söder om densamma (Strängnäs 266:1 mfl). Här har lämningar efter en omfattande järnåldersbebyggelse undersökts, med bland annat en hallbyggnad och fynd av guldfguriner (Andersson & Skyllberg 2008).

Centralt längs den planerade sträckningen ligger också säteriet Näsbyholm (Härad 294), vilket bildades år 1641, då Näsby lades samman med Holm. År 1750 lades också gården Göksten till säteribildningen

(Franzén 1991, s. 28 & FMIS Härad 294). Gökstenen är också namnet på en runsten (Härad 53:2), vilken anspelar på samma motivvärld som den så kallade Sigurdsristningen, belägen invid Stora Sundby norr om Eskilstuna.

Under 1990-talet berördes södra sidan av väg 900 av arkeologiska utredningar inför ombyggnationen av E3/E20 (Franzén 1991 & Andersson, S. 1994), vilket bland annat ledde till en undersökning av torpet Gökbacken (Andersson, S. 1994, s. 5, & FMIS Härad 97:1). Torplämningen var tidigare belägen strax intill den nu aktuella korridoren, söder om väg 900 (Härad 97:1).

Invid väg 900, strax söder om Näsbyholm ligger Arsenalen, ett militärfordonsmuseum som invigdes år 2011. Byggnationen föregicks av en arkeologisk utredning vilken delvis berör det nu aktuella stråket (Runesson 2009). Inget av arkeologiskt intresse framkom (rosa markering, figur 4). Inom området påträffades dock ett skålgropsblock i samband med den nu aktuella utredningen (se nedan, objekt 25).

Ytterligare ett område längre västerut har berörts av en arkeologisk utredning utförd år 2011 (Lindkvist 2011). I de delar som anknyter till det nu aktuella utredningsområdet noterades ett par odlingsrösen (se nedan, objekt 27 & 28). Vid utredningen identifierades bland annat en skålgropslokal (Härad 297), dock alldeles utanför den nu aktuella korridoren (ibid. 2011 & Broström & Ihrestam 2011).

Längst i väster vidtar Härad's kyrkby med bland annat lämningar av bebyggelse från historisk tid (Härad 94:1)

och en välbevarad romansk kyrka. Delar av bytomten var föremål för en förundersökning i samband med bygget av en tillfartsväg i början av 1990-talet (Flodin 1995).

Det kan tilläggas att utredningsområdet som helhet, och i synnerhet den västra halvan, omges av ett flertal fornlämningsmiljöer i form av små gravfält och enstaka stensättningar etc.

Resultat

Strandlinjeförskjutning

I syfte att identifiera lämpliga lägen för potentiella boplatser genomfördes en analys av strandlinjeförskjutningen inom området (bilaga 4-7). Notera dock att redovisade kartbilagor endast sträcker sig till vår tide-räknings början.

Det kan utifrån analysen konstateras att själva utredningsområdet genomgått små förändringar sedan 1500-talet med undantag för området i nordost, det vill säga Eldsundet. Här fanns för omkring 500 år sedan en mindre vattenspegel. Med ledning av de utdiktningensarbeten som genomfördes under framförallt 1800-talet kan man dock räkna med att vattendraget bör ha varierat relativt kraftigt före denna period.

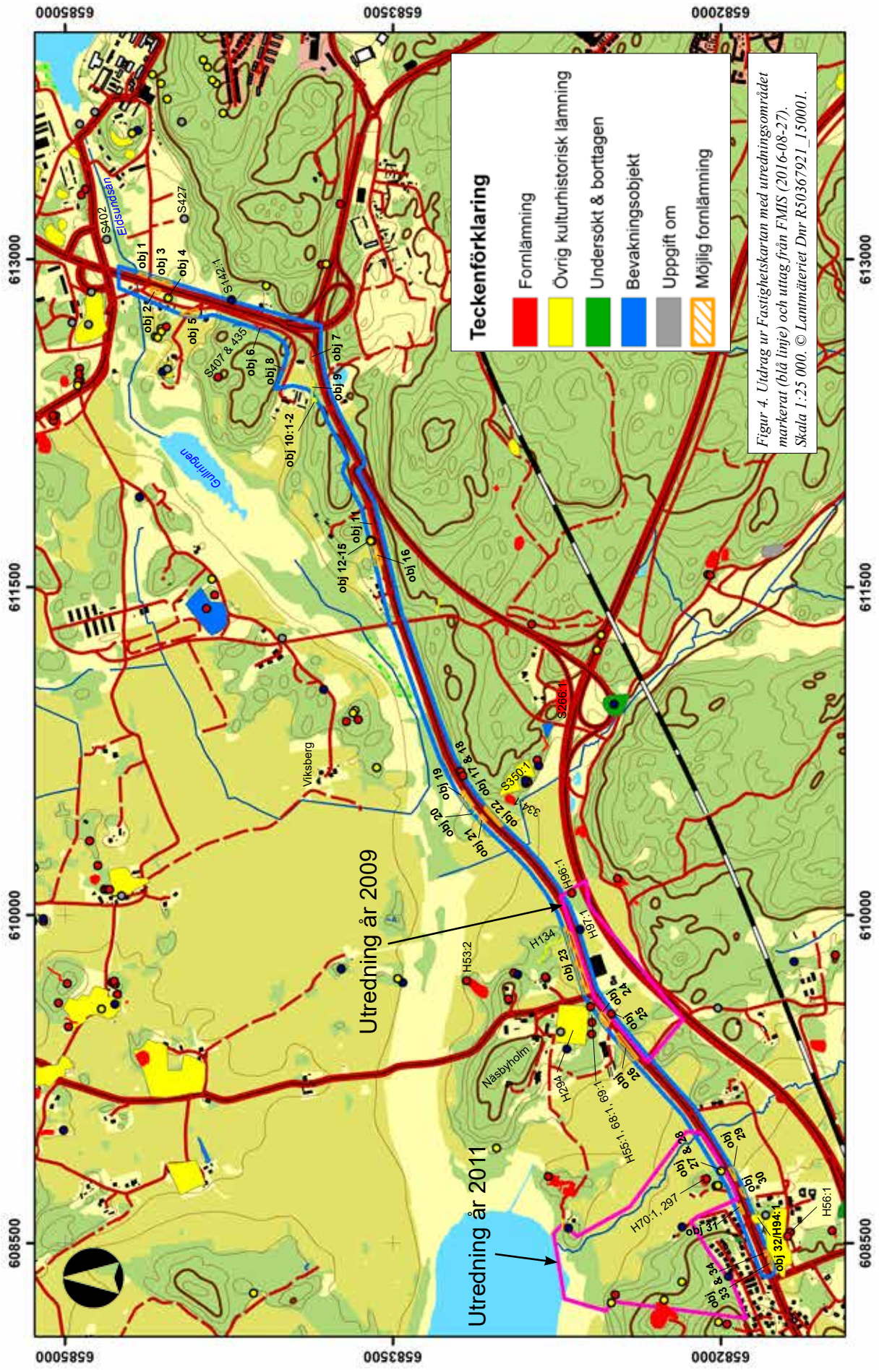
Först i samband med vikingatidens märks sundet mellan Fogdön och fastlandet mer påtagligt. Sett till utredningskorridoren låg runt 1000-talet mindre partier öster om dagens Näsbyholm under vatten. Tendensen för-

Figur 2. Vikingatida armring av flätat guld funnet vid diktningensarbeten inom Kingers ägor, Viksberg. SHM inv nr 24417. Foto: Ulf Bruxe SHM. Creative Commons Erkännande 2.5 Sverige.

Figur 3. Utdrag ur Terrängkartan med utredningsområdets belägenhet markerad med rött. Skala 1:50 000. Källa: Lantmäteriet.

Figur 4. Utdrag ur Fastighetskartan med utredningsområdet markerat (blå linje) och uttag från FMIS (2016-08-27). Skala 1:25 000. © Lantmäteriet Dnr R50367921_1500001.

Figur 5. Äldre bro över Eldsundsån strax söder om Eldsunds by. Det i dag blygsamma vattendraget anas bortom broräcket. Foto mot öster: Lars Norberg 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 6. Den allékantade infartsvägen mot Näsbyholm. Foto mot norr: Lars Norberg 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 7. Figur 5. Härads samhälle och väg 900 mot öster. Foto: Lars Norberg 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

stärks bakåt i tid och mellan 500 talet e. Kr och tillbaks till år noll utökades sundet till en skärgårdsliknande miljö. Kring dagens Näsbyholm bildades en markant udde, medan utredningstråket i övrigt låg under vatten i öster och väster. Utöver det fanns fast mark även längst i väster kring Härad samt i området för dagens Stadsskogen och Tingstuhöjden. Ytterligare 1000 år tidigare, det vill säga 1000 f. Kr. märks marginella skillnader. Den mest påtagliga förändringen är att halvön kring Näsbyholm avsnördes och istället bildade en ö.

Sett till strandlinjeförskjutningen kan det konstateras att området norr om korridoren till övervägande del kan karakteriseras som en marin miljö från bronsålder fram till 500-talet e. Kr. Under det här långa tidsavsnittet återfanns förutsättningarna för boplatser framförallt runt Härad och Näsbyholm. Därefter utökades möjligheterna till att ta ny jordbruksmark samt sankängar i anspråk för odling och bete. I de östra, mer höglänta bergsområdena märks strandlinjeförskjutningen i mer begränsad omfattning och topografin erbjuder betydligt färre platser med gynnsamma boplatslägen.

Historiska kartor

Den historiska kartanalysen förstärker intrycket av strandlinjeanalysens senare delar i den meningen att den historiskt kända bebyggelsen också återfinns i områdena kring Härad och Näsbyholm. Strängnäs stads utmarker, som berörs i öster, utgjordes till övervägande del av skog med få inslag av historisk bebyggelse med undantag av området söder om byn Eldsund (LMM akt nr 04-sts-5). I Häradskartan kartlagd runt förra sekelskiftet syns ett flertal rätade åar och diken vilka tillkommit för att påskynda landvinningen i det forna sundet (RAK akt nr J112-74-17).

I det historiska kartmaterialet identifierades nya uppgifter om bebyggelse i anslutning till den historiskt kända Härad kyrkby (objekt 32/Härad 94:1). Här noterades tre byggnader vilka markerats på 1863 års karta (LMS akt nr C33-33:4). Enligt akten låg marken under Klockarbostaden. Själva byggnaderna är endast utmarkerade som schabloner i 1722 års karta, dock är tomten ungefär densamma (LMS akt nr C33-33:1). Lämningar efter denna bebyggelse kunde bekräftas i fysisk mening i samband med inventeringen (se nedan, Inventering & Resultattabell).

Inventering

I samband med fältarbetet kunde det konstateras att delar av utredningsområdet upptogs av breda och branta vägslänter med intilliggande diken tillhörande väg 900. Förutsättningarna för att påträffa fornlämningar etc inom dessa ytor bedömdes som obefintliga, vilket styrkt utmarkeringen av boplatslägena (bilaga 1-3).

Vid inventeringen identifierades totalt 34 objekt fördelade på 16 **möjliga fornlämningar** i form av boplatslägen (objekt 1-3, 5, 16, 19, 21-24, 26, 29-31, 33

& 34), 11 **övriga kulturhistoriska lämningar** (objekt 4, 9, 10:1-2, 12-15, 20, 27, 28 & 32) och 7 **fornlämningar** (objekt 6-8, 11, 17, 18 & 25).

Vad gäller lämningstyper utgjordes de påträffade objekten av 5 färdvägar (objekt 6, 7, 8, 9 & 11) av vilka alla utom objekt 9 bedömts som fornlämningar då 3 av dem återfinns i äldre kartmaterial från år 1812. Den fjärde, objekt 8, utgörs av en hålväg. Därtill registrerades 3 hägnader i form av stenmurar (objekt 4, 10, & 20), samt totalt 6 röjningsrösen fördelade till två platser (12, 13, 14, 15, 27 & 28). Samtliga dessa klassificerades som övriga kulturhistoriska lämningar.

Vidare kompletterades objekt 32/Härad 94:1 med ett område med bebyggelselämningar som sträcker sig in i utredningskorridoren. Lämningarna efter den historiska kyrkbyn är tidigare bedömd som övrig kulturhistorisk lämning, men såväl arkeologiskt material som historiska källor visar att området kan innehålla lämningar från åtminstone medeltiden och framåt (Franzén 1991 & Flodin 1995).

Vad gäller fornlämningar påträffades därtill 2 stensättningar (objekt 17 & 18) samt en hållristning i form av ett block med två skålgropar (objekt 25).

För mer detaljerad information se Resultattabell samt Bilaga 1-3, 8 & 9.

Resultattabell

Objekt	Lämningsstyp	Källa	Antikvarisk bedömning	Åtgärdsförslag
1	Boplatsläge	Inv	Möjlig fornlämning	Utredning, etapp 2
2	Boplatsläge	Inv	Möjlig fornlämning	Utredning, etapp 2
3	Boplatsläge	Inv	Möjlig fornlämning	Utredning, etapp 2
4	Hägnad	Inv	Övrig kulturhistorisk lämning	Frivillig åtgärd
5	Boplatsläge	Inv	Möjlig fornlämning	Utredning, etapp 2
6	Färdväg	Inv, LMM akt 04-sts-5 (1812)	Fornlämning	Undvikes/Ark förund
7	Färdväg	Inv, LMM akt 04-sts-5 (1812)	Fornlämning	Undvikes/Ark förund
8	Färdväg	Inv	Fornlämning	Undvikes/Ark förund
9	Färdväg	Inv	Övrig kulturhistorisk lämning	Frivillig åtgärd
10:1-2	Hägnader	Inv	Övrig kulturhistorisk lämning	Frivillig åtgärd
11	Färdväg	Inv, LMM akt 04-sts-5 (1812)	Fornlämning	Undvikes/Ark förund
12	Röjningsröse	Inv	Övrig kulturhistorisk lämning	Frivillig åtgärd
13	Röjningsröse	Inv	Övrig kulturhistorisk lämning	Frivillig åtgärd
14	Röjningsröse	Inv	Övrig kulturhistorisk lämning	Frivillig åtgärd
15	Röjningsröse	Inv	Övrig kulturhistorisk lämning	Frivillig åtgärd
16	Boplatsläge	Inv	Möjlig fornlämning	Utredning, etapp 2
17	Stensättning	Inv	Fornlämning	Undvikes/Ark förund
18	Stensättning	Inv	Fornlämning	Undvikes/Ark förund
19	Boplatsläge	Inv	Möjlig fornlämning	Utredning, etapp 2
20	Hägnad	Inv	Övrig kulturhistorisk lämning	Frivillig åtgärd
21	Boplatsläge	Inv	Möjlig fornlämning	Utredning, etapp 2
22	Boplatsläge	Inv, RAK akt J112-74-14 (1897-1901)	Möjlig fornlämning	Utredning, etapp 2
23	Boplatsläge	Inv	Möjlig fornlämning	Utredning, etapp 2
24	Boplatsläge	Inv	Möjlig fornlämning	Utredning, etapp 2
25	Hällristning	Inv	Fornlämning	Undvikes/Ark förund
26	Boplatsläge	Inv	Möjlig fornlämning	Utredning, etapp 2
27	Röjningsröse	Inv	Övrig kulturhistorisk lämning	Frivillig åtgärd
28	Röjningsröse	Inv	Övrig kulturhistorisk lämning	Frivillig åtgärd
29	Boplatsläge	Inv	Möjlig fornlämning	Utredning, etapp 2
30	Boplatsläge	Inv	Möjlig fornlämning	Utredning, etapp 2
31	Boplatsläge	Inv, LMS akt C33-33:4 (1863)	Möjlig fornlämning	Utredning, etapp 2
32/Härad 94:1	Bytomt/gårdstomt	Inv, LMS akt C33-33:1 (1722), LMS C33-33:4 (1863), FMIS	Övrig kulturhistorisk lämning	Frivillig åtgärd
33	Boplatsläge	Inv	Möjlig fornlämning	Utredning, etapp 2
34	Boplatsläge	Inv	Möjlig fornlämning	Utredning, etapp 2

Referenser

Andersson, Gunnar & Skyllberg, Eva (red). 2008. *Gestalter och gestaltningar - om tid, rum och händelser på Lunda*. RAÄ. Arkeologiska undersökningar skrifter Nr 72. Stockholm.

Andersson, Sofia. 1994. *Härad-Järsta. E20*. Härad & Åker socknar, Södermanland. Arkeologisk utredning. RAÄ, UV-Stockholm Rapport 1995:2. Stockholm.

Broström, Sven-Gunnar & Ihrestam, Kenneth. 2011. *Skålgropsinventering i Härad. Rapport över inventering och dokumentation inom ett område öster om Häradssamhälle i Södermanland. Botarkrapport 2011-25*. Tumba.

Flodin, Lena. 1995. *Häradss kyrkby*. Arkeologisk förundersökning. Södermanland, Häradss socken, RAÄ 94. RAÄ, UV-Stockholm Rapport 1995:57. Stockholm.

Franzén, Bitte. 1991. *Sträckan Arphus-Härad. Väg E3*. Särskild utredning. Häradss socken, Strängnäs kommun, Södermanland. RAÄ, Byrån för arkeologiska undersökningar. 1995:2. Stockholm.

Lindkvist, Ann. *Näsbyholm*. Härad 52:1, 58:1, 70:1, 104:1, 141, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, Näsbyholm 3:39, Häradss socken, Strängnäs kommun, Södermanlands län. Arkeologisk utredning. SAU rapport 2011:10. Uppsala.

Runesson, Henrik. 2009. *Näsbyholm*. Arkeologisk utredning. Häradss socken, Näsbyholm 2:1, Södermanland. RAÄ UV Mitt, Rapport 2009:25. Stockholm.

Stenberger, Mårten. 1951. *Guldarmringen från Vansö. I: Fornvännen 1951, smärre meddelanden, s. 185-189*. Stockholm.

Arkiv

FMIS. *Informationssystemet om fornminnen, Riksantikvarieämbetet* (www.fmis.raa.se). Datauttag, Eskilstuna kommun (2016-08-27).

Lantmäteristyrelsens arkiv (LMS), arkivsök.

Akt nr C33-33:1, Geometrisk avmätning, Kyrkobyn nr 1-4 år 1722.

Akt nr C33-33:4, Laga skifte, Kyrkobyn nr 1-4 år 1863.

Lantmäterimyndighetens arkiv (LMM), arkivsök.

Akt nr 04-sts-5, Mätning, stadens skogsägor år 1812.

Rikets allmänna kartverk (RAK), arkivsök.

Akt nr J112-74-17, Häradskartan år 1897-1901

Akt nr J133-10g6c, Äldre ekonomiska kartan år 1957.

Akt nr J133-10H6d, Äldre ekonomiska kartan år 1957.

Akt nr J133-10H7d, Äldre ekonomiska kartan år 1957.

Statens historiska museer (SHM), sök i samlingarna.
SHM inv nr 24417

Sveriges geologiska undersökning, kartgeneratören (SGU).
Strandförskjutningskartor 500, 1000, 1500, & 2000 år sedan.

Administrativa uppgifter

Projektnummer Sörmlands Arkeologi AB: 1616

Länsstyrelsens dnr: 431-3477-2016

Tid för utredningen: 2016-08-29 – 2016-08-30

Personal: Lars Norberg & Patrik Gustafsson Gillbrand

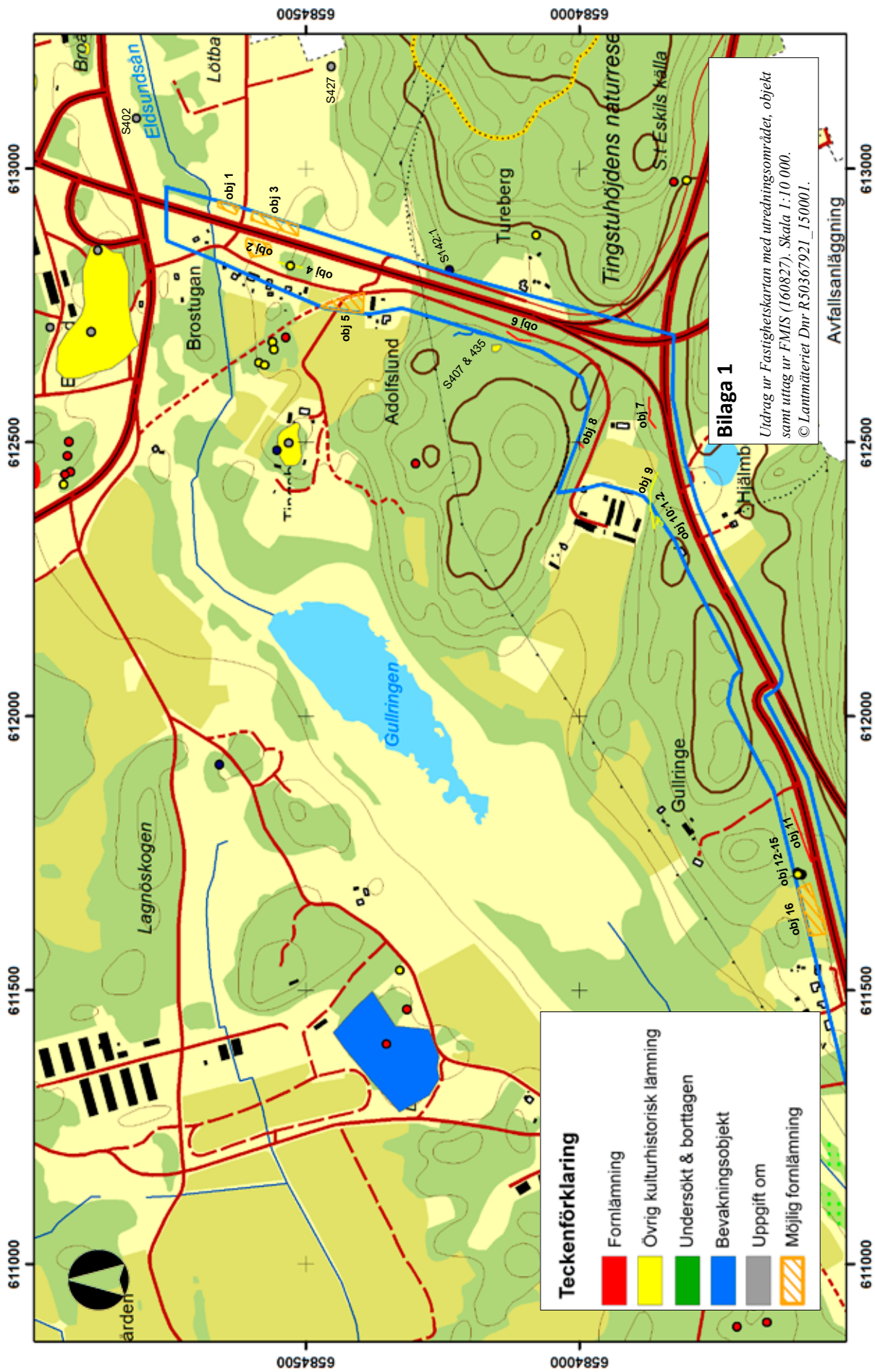
Belägenhet: N 6581757,184 E 608389,863

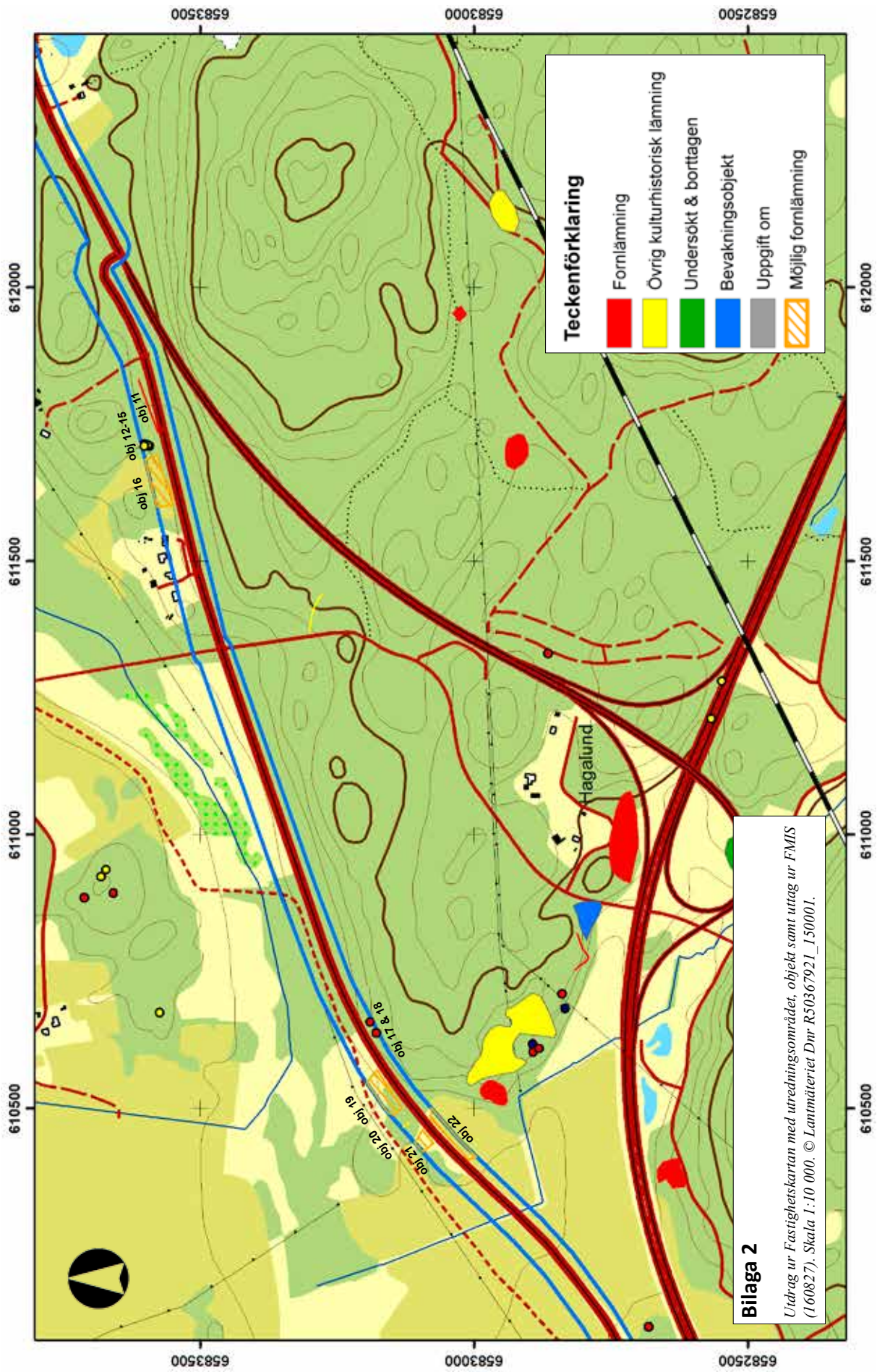
Koordinatsystem: SWEREF99 TM

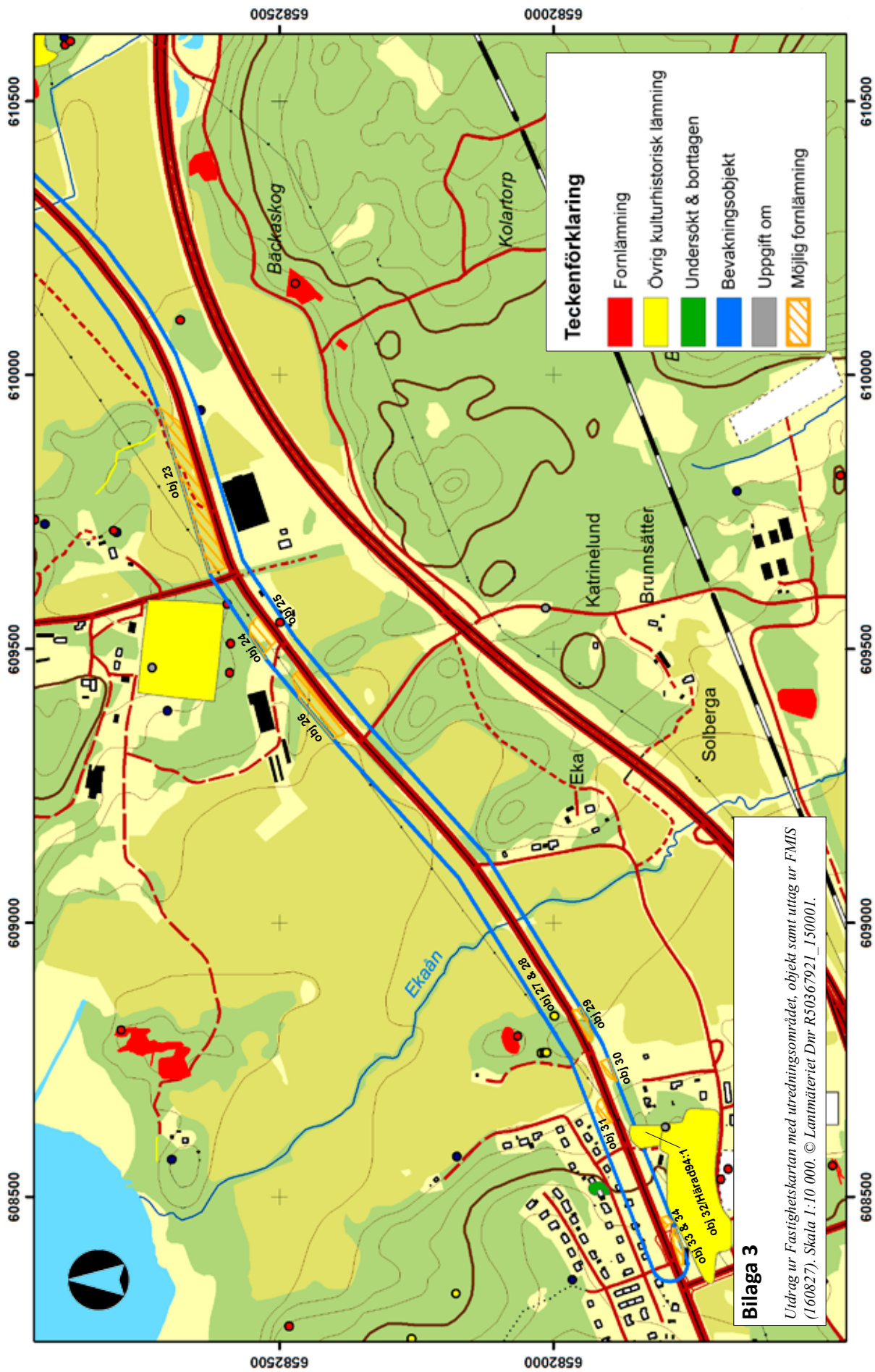
Höjdsystem: RH 2000

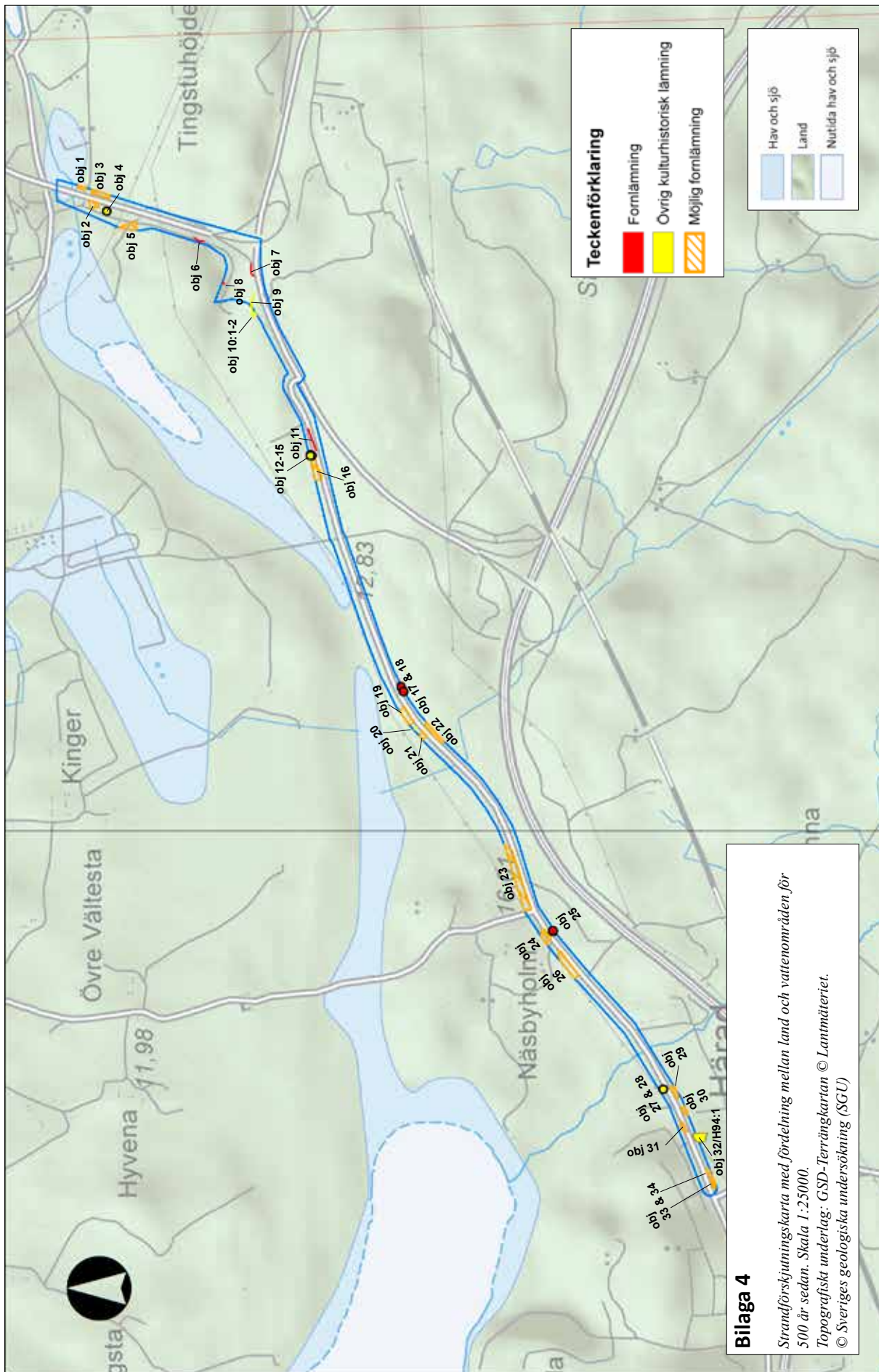
Utredningsområde: 440 530 m²

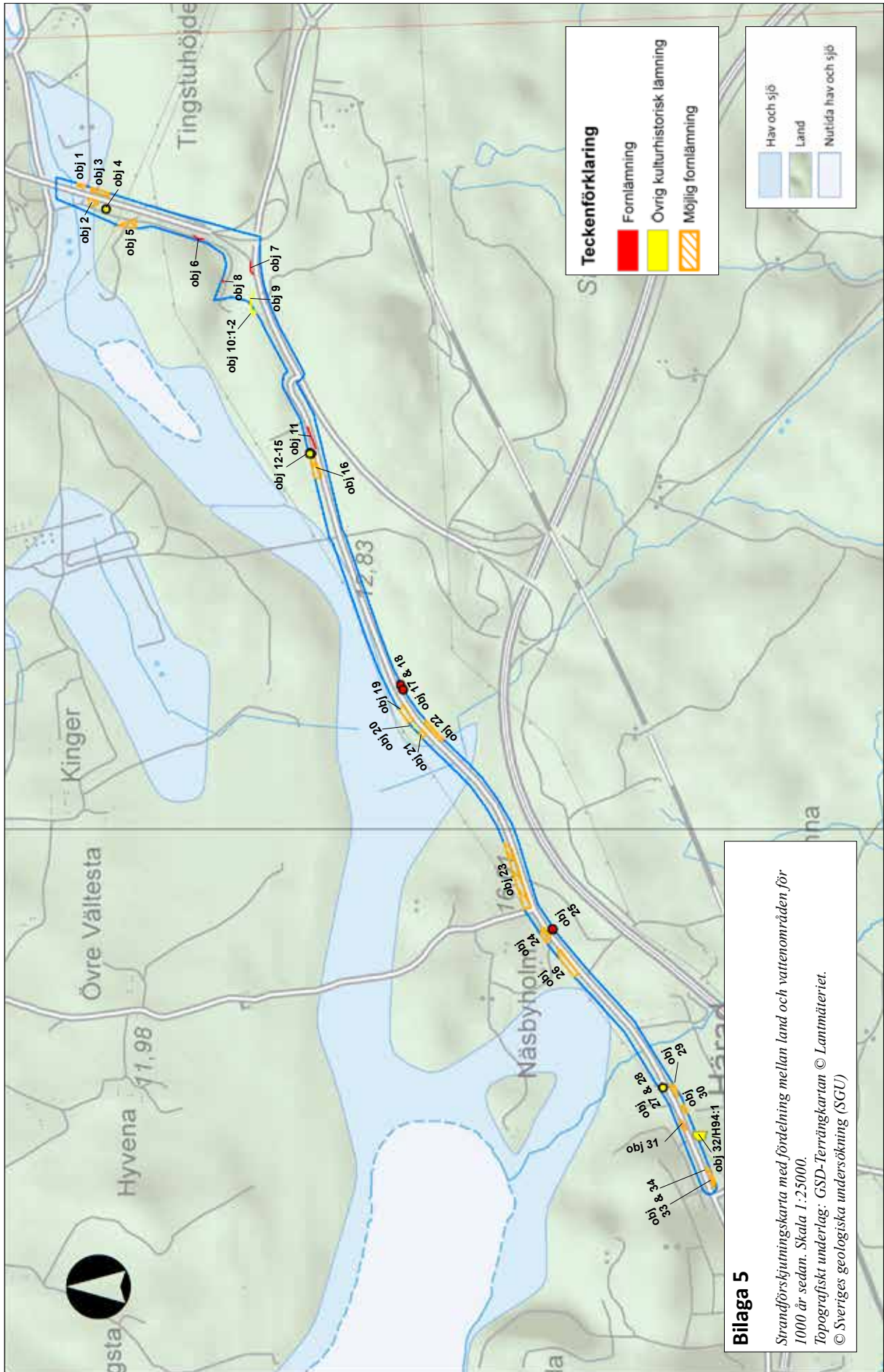
Digital dokumentation förvaras hos Sörmlands Arkeologi AB i väntan på direktiv från ATA angående rutiner för leverans av digitalt material. Inga fynd tillvaratogs.

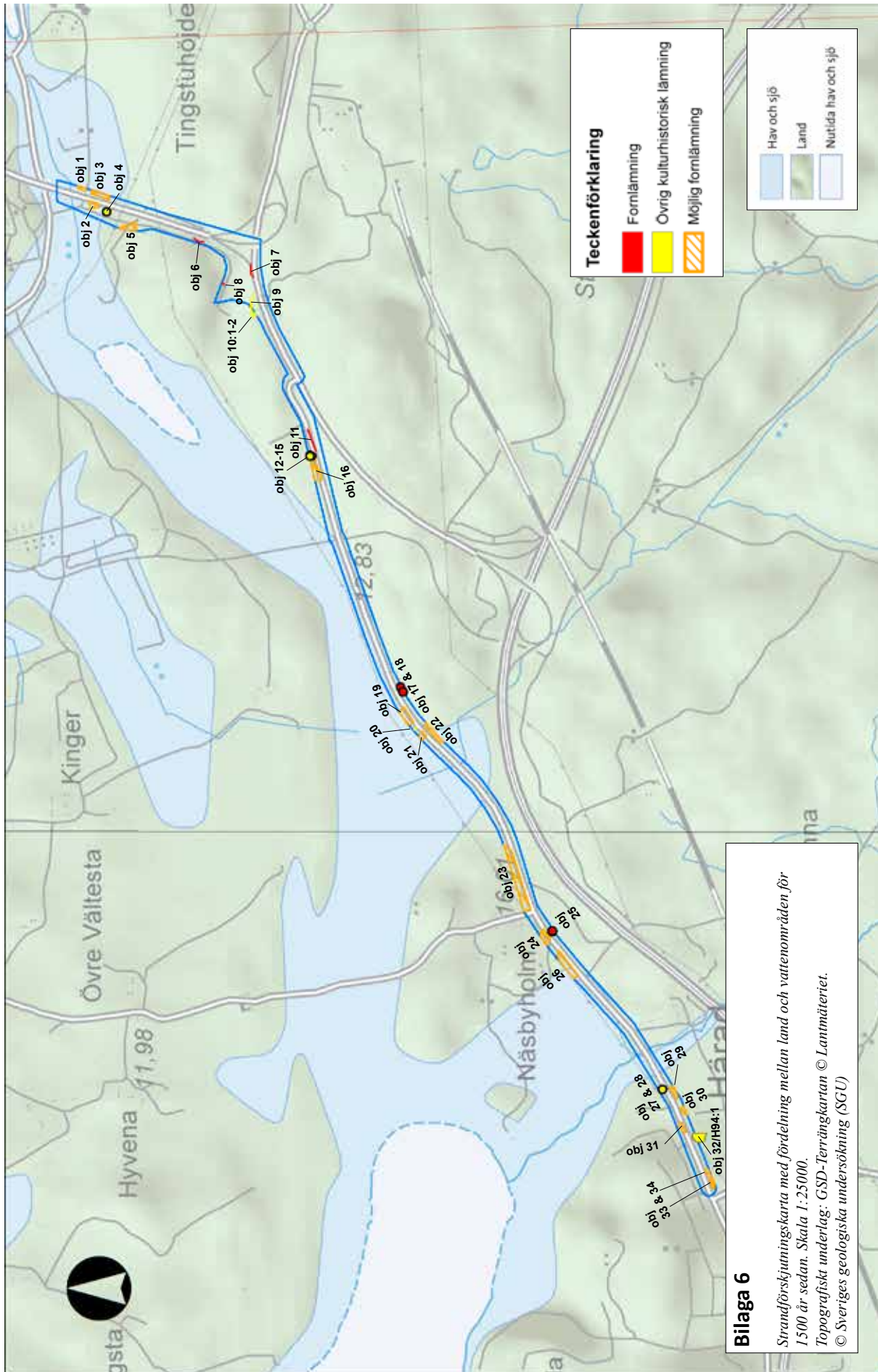

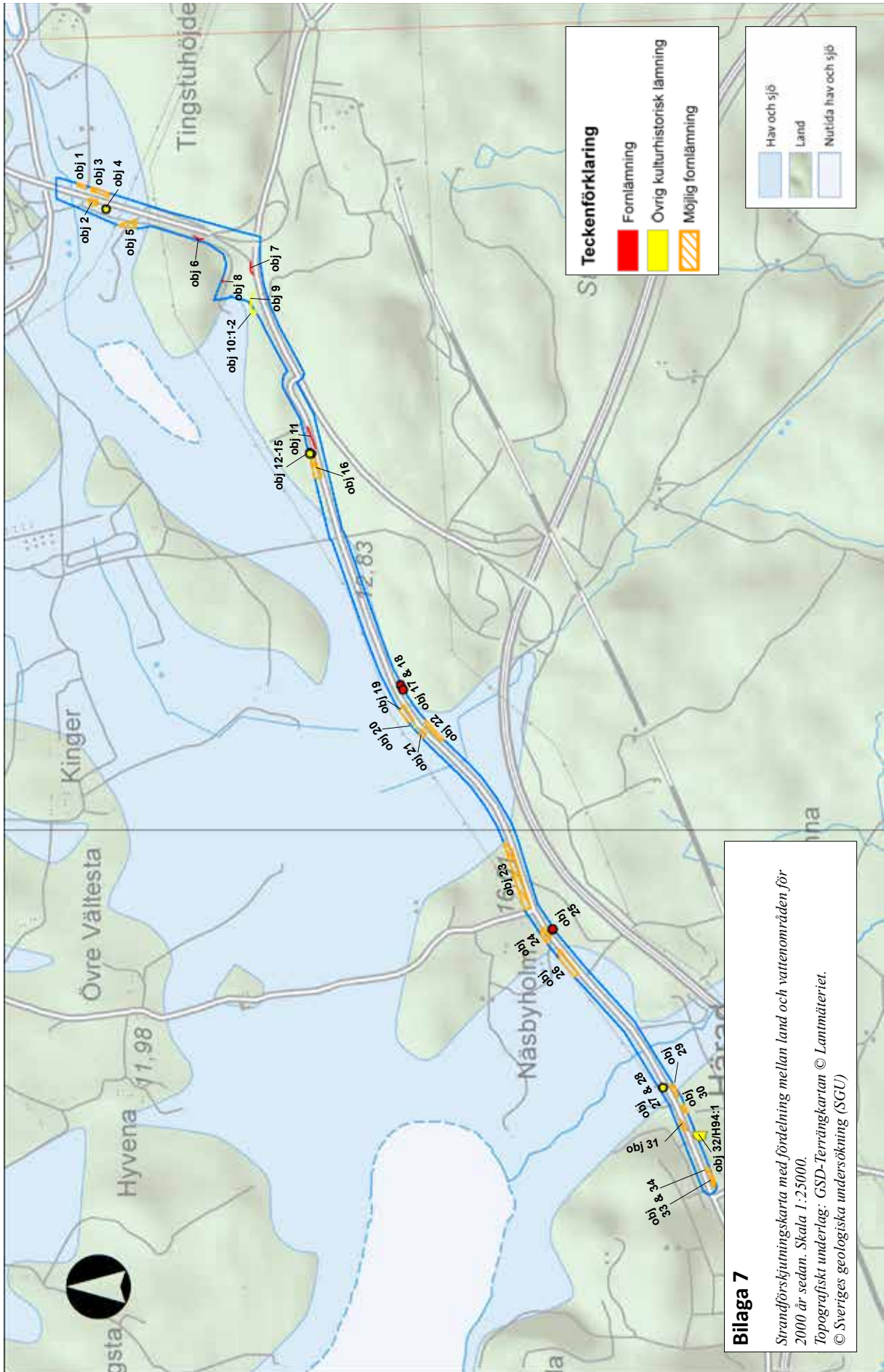
Teckenförklaring

- Fornlämning
- Övrig kulturhistorisk lämning
- Möjlig fornlämning

- Hav och sjö
- Land
- Nutida hav och sjö

Bilaga 5
 Strandförskjutningskarta med fördelning mellan land och vattenområden för 1000 år sedan. Skala 1:25000.
 Topografiskt underlag: GSD-Terrängkartan © Lantmäteriet.
 © Sveriges geologiska undersökning (SGU)

Teckenförklaring

- Fornlämning
- Övrig kulturhistorisk lämning
- Möjlig fornlämning

- Hav och sjö
- Land
- Nutida hav och sjö

Bilaga 7
 Strandförskjutningskarta med fördelning mellan land och vattenområden för 2000 år sedan. Skala 1:25000.
 Topografiskt underlag: GSD-Terrängkartan © Lantmäteriet.
 © Sveriges geologiska undersökning (SGU)

Bilaga 8. Objektsbeskrivningar

Objekt 1. Boplatsläge, ca 40 x 15 m st (NNO-SSV), ca 2,5-3,5 möh. Beläget öster om väg 900 i flack fd hag-/ängsmark. Nära Eldsundsån i norr och i öster ett impediment bevuxet med slån och enstaka fruktträd. Möjlig fornlämning.

Objekt 2. Boplatsläge, ca 47 x 31 m st (NNO-SSV), ca 3,7-5,8 möh. Beläget i svag NNV sluttning i hag-/ängsmark. Nära Eldsundsån i norr. Möjlig fornlämning.

Objekt 3. Boplatsläge, ca 90 x 17 m st (NNO-SSV), ca 3,8-8,1 möh. Beläget i svag NNV sluttning i fd hag-/ängsmark. I söder ett slånbevuxet impediment. Möjlig fornlämning.

Objekt 4. Hägnad i form av en stenmur, ca 43 m l, (NNO-SSV), 0,5 m h och 0,5 m br. Något oregelbundet lagd enkel rad av kantiga och spräckta stenar, ca 0,40-0,70 m st. Centralt i hägnaden finns ett gränsmärke i form av en rest sten, ca 0,4 meter hög och 0,3 x 0,2 meter bred. Gränsmärket är försett med skoning av 0,1-0,2 m stora st. Belägen på ett skogsbeväxt impediment och ansluter i öster till blockig morän, samt i väster till en slänt mot hag-/ängsmark. Övrig kulturhistorisk lämning.

Objekt 5. Boplatsläge, ca 78 x 36 m st (NNV-SSO), ca 7,7-8,4 möh. Beläget i flack fd åkermark. Möjlig fornlämning.

Objekt 6. Färdväg i form av en uppbyggd och stensatt vägbank, ca 48 m l (N-S), 5 m br och 0,5-1 m h. Beväxt med gräs och småträd. Sträckningen överensstämmer med äldre väg utritad på en storskifteskarta från år 1812 (LMM akt 04-sts-5). Fornlämning.

Objekt 7. Färdväg i form av en kraftigt uppbyggd och stensatt vägbank, ca 60 m l (O-V), 5 m br och 0,5-1 m h. Beväxt med gräs och träd. Sträckningen överensstämmer med äldre väg utritad på en storskifteskarta från år 1812 (LMM akt 04-sts-5). Fornlämning.

Objekt 8. Färdväg i form av en hålväg, ca 14 m l (N-S), 1-1,5 m br och 0,4-0,7 m dj. Ställvis flack, ställvis skarp u-formad skärning i brant skogsklädd moränsluttning. Bergsparti i norr och i söder flack åkermark. Fornlämning.

Objekt 9. Färdväg i form av en uppbyggd vägbank, ca 104 m l (O-V), 5 m br och 0,5-1 m h. Beväxt med gräs och ställvis sly. Utgör troligen en äldre brukningsväg till den fd åkermarken invid Dalsäng. Sträckningen är varken utritad på den äldre ekonomiska kartan från år 1957 (RAK akt nr J133-10h6d59), eller på den häradsekonomiska kartan från 1897-1901 & RAK akt nr J112-74-14), respektive på en storskifteskarta från år 1812 (LMM akt 04-sts-5). Övrig kulturhistorisk lämning.

Objekt 10:1-2. Hägnader i form av stenmurar, ca 14 (10:1) resp. 17 (10:2) m l, (O-V), 0,3-0,5 m h och 0,3-0,5 m br. Den norra muren (10:1), som är belägen i en brant skogsklädd moränsluttning, löper längs med och ca 7 m söder om objekt 9 (färdväg). Drygt 4 meter söder därom är ytterligare en parallell mur (10:2), vilken viker av söderut i närmast 90° efter omkring 6 m. Murarna är ställvis flerskiktade och uppbyggda av 0,2-0,7 meter stora rundade naturstenar. Övrig kulturhistorisk lämning.

Objekt 11. Färdväg i form av en kraftigt uppbyggd och stensatt vägbank, ca 102 m l (OSO-VNV), 5 m br och 0,5-1 m h. Sträckningen överensstämmer med äldre väg utritad på en storskifteskarta från år 1812 (LMM akt 04-sts-5). Fornlämning

Objekt 12. Röjningsröse, rundat, 3-4 m stort, (O-V), ca 0,3 m h. Ansamling av stenar och block, ca 0,3-0,5 m st, något övermossade. Beläget i skogsmark i nära anslutning till fd åkermark (Strömsnäs) utmarkerad på den äldre ekonomiska kartan från år 1957 och den häradsekonomiska kartan från 1897-1901 (RAK akt nr J133-10h6d59 & J112-74-14). Övrig kulturhistorisk lämning.

Objekt 13. Röjningsröse, rundat, 2-3 m stort, (O-V), ca 0,3 m h. Ansamling av stenar och block, ca 0,3-0,5 m st, något övermossade. Beläget i skogsmark i nära anslutning till fd åkermark (Strömsnäs) utmarkerad på den äldre ekonomiska kartan från år 1957 och den häradsekonomiska kartan från 1897-1901 (RAK akt nr J133-10h6d59 & J112-74-14). Övrig kulturhistorisk lämning.

Objekt 14. Röjningsröse, rundat, 2-3 m stort, (O-V), ca 0,3 m h. Ansamling av stenar och block, ca 0,3-0,5 m st, något övermossade. Beläget i skogsmark i nära anslutning till fd åkermark (Strömsnäs) utmarkerad på den äldre ekonomiska kartan från år 1957 och den häradsekonomiska kartan från 1897-1901 (RAK akt nr J133-10h6d59 & J112-74-14). Övrig kulturhistorisk lämning.

Objekt 15. Röjningsröse, rundat, 2-3 m stort, (O-V), ca 0,3 m h. Ansamling av stenar och block, ca 0,1-0,5 m st, något övermossade. Beläget i skogsmark i nära anslutning till fd åkermark (Strömsnäs) utmarkerad på den äldre ekonomiska kartan från år 1957 och den häradseconomiska kartan från 1897-1901 (RAK akt nr J133-10h6d59 & J112-74-14). Övrig kulturhistorisk lämning.

Objekt 16. Boplatssläge, ca 86 x 31 m st (ONO-VSV), ca 16,7-17,1 möh. Beläget i flack fd åkermark intill mindre höjdparti i N. Möjlig fornlämning.

Objekt 17. Stensättning, kvadratisk, 4 x 4 m st (NV-SO) och 0,3-0,4 m h. Belägen i skogsbeväxt slänt till höjdparti i söder. Övermossad och delvis beväxt med sly. Fyllning av en tät packning bestående av 0,2-0,4 m st stenar. Centralt finns en 0,5 m st grop. I NV och SV tydliga hörn. Fornlämning.

Objekt 18. Stensättning, rundad 6 m i diam (NV-SO) och 0,3 m h. Övermossad och delvis beväxt med sly. Belägen i skogsbeväxt slänt till höjdparti i söder. Fyllning av en tät packning bestående av 0,3-0,4 m st stenar samt ett par meterstora block. Skadad i söder. Fornlämning.

Objekt 19. Boplatssläge, ca 82 x 27 m st (NO-SV), ca 3,4-9,1 möh. Beläget i flack fd hagmark intill mindre flackt höjdparti i SV. Möjlig fornlämning.

Objekt 20. Hägnad i form av en stenmur, ca 15 m l, (NV-SO), 1-2 m h och 2-3 m br. Orgelbundet lagd av rundade större stenar och ställvis övermossade block, ca 0,40-1,5 m st. På muren har sedan ytterligare röjningssten lagts upp. Belägen i glest skogsbevuxen fd hagmark. Övrig kulturhistorisk lämning.

Objekt 21. Boplatssläge, ca 31 x 26 m st (NO-SV), ca 4,9-6,3 möh. Beläget i flack fd åkermark intill mindre flackt höjdparti i NO. Möjlig fornlämning.

Objekt 22. Boplatssläge, ca 120 x 12 m st (NO-SV), ca 4,9-5,4 möh. Beläget i flackt sluttande fd åkermark intill höjdparti i O. Även markerat som soldattorp (Skolmästarhagen) utan utritad byggnad på den häradseconomiska kartan från 1897-1901 (RAK akt nr J112-74-14). Möjlig fornlämning.

Objekt 23. Boplatssläge, ca 300 x 30 m st (ONO-VSV), ca 13,8-9,4 möh. Beläget i flackt sluttande åkermark intill Näsbyholms säteri. Möjlig fornlämning.

Objekt 24. Boplatssläge, ca 55 x 31 m st (ONO-VSV), ca 10,3-11,1 möh. Beläget i flackt sluttande hagmark intill Näsbyholms säteri. Möjlig fornlämning.

Objekt 25. Hällristning i form av ett skålgropsblock. Två ca 3-4 cm stora och 0,5 cm djupa, bultade fördjupningar i ett drygt meterstort block av amfibolit. Slänt mot S. Blocket är eventuellt beläget i sekundärt läge, på en åsliknande sträng av äldre upplagda schaktmassor söder om och längs med väg 900. Glest beväxt med mindre träd och sly. Fornlämning.

Objekt 26. Boplatssläge, ca 143 x 28 m st (NO-SV), ca 7,3-9,0 möh. Beläget i flackt sluttande åkermark nära Näsbyholms säteri. Möjlig fornlämning.

Objekt 27. Röjningsröse, oregelbundet 2-3 m stort, (N-S), ca 0,3 m h. Ansamling av stenar och block, ca 0,3-0,5 m st, något övermossade. Beläget intill impediment i SV i fd åkermark. Beväxt med buskar och mindre träd. Övrig kulturhistorisk lämning.

Objekt 28. Röjningsröse, oregelbundet 2-3 m stort, (N-S), ca 0,3 m h. Ansamling av stenar och block, ca 0,3-0,5 m st, något övermossade. Beläget intill impediment i SV i fd åkermark. Beväxt med buskar och mindre träd. Övrig kulturhistorisk lämning.

Objekt 29. Boplatssläge, ca 62 x 16 m st (NO-SV), ca 8,9-11,4 möh. Delvis beläget i svag NO sluttning på impediment, delvis i fd åkermark. Beväxt med buskar och mindre träd. Möjlig fornlämning.

Objekt 30. Boplatssläge, ca 31 x 22 m st (NO-SV), ca 9,7-9,9 möh. Delvis beläget i åkermark i svag SV sluttning till impediment. Möjlig fornlämning.

Objekt 31. Boplatsläge, ca 47 x 15 m st (NO-SV), ca 14,6-16,9 möh. Beläget på en svagt sluttande östvärd naturlig terrass. Området delvis utfyllt i modern tid. På platsen för fyllnadsmassorna låg enligt en karta från år 1863 även en mindre byggnad av okänd funktion (LMS akt nnr C33-33:4). Möjlig fornlämning.

Objekt 32/Härad 94:1. Utdrag ur FMIS: Bytomt, ca 310 x 20-120 m (Ö-V), utsträckning enligt lantmäterikarta från år 1722. Delvis bebyggd. Äldsta belägg "heradhe" från år 1425.

Tillägg dnr 5893/92: Flera husgrunder iaktogs i hagmarken intill kyrkan.

Tillägg dnr 5559/93: Vid en förundersökning 1993, inom ca 50 x 25 m (NV-SÖ) st område i bytomtens SV del framkom fynd av kulturlager som innehöll tegel, yngre rödgods (BII:4), stolphål samt 2 mynt från 1707-08.

Tillägg i samband med aktuell utredning: 60 x 40 m. Rester av minst två byggnader påträffades utanför och NO om den nuvarande markeringen. 1. Bostadshus. Rester av en kvadratisk kallmurad eldstad av tuktade stenar, ca 0,2-0,4 m st. Strax söder om denna en enkel syllstensrad, ca 6-7 m lång och 0,3 m hög av kantiga naturstenar. Väster därom är nr 2, vilken utgör delar av en ca 15 meter lång husgrund till en ekonomibygnad av tuktade rätblockiga stenar, ca 0,5 meter stora. Utöver det finns ytterligare en byggnad utritad på 1863 års karta (3), vilken ej kunde återfinnas vid inventeringstillfället. Området var bevuxet med mycket tät sly och lövträd samt var delvis skadat av sentida markingrepp. Enligt 1863 och 1722 års kartor tillhörde marken Klockarbostaden. Själva byggnaderna finns dock ej utmarkerade i den äldre av kartorna (LMS akt nr C33-33:1 år 1722 & C33-33:4 år 1863).

Objekt 33. Boplatsläge, ca 20 x 13 m st (ONO-VSV), ca 27,5-25,5 möh. Plan fd. hagmark/tomtmark i anslutning till Häradskyrkby. Möjlig fornlämning.

Objekt 34. Boplatsläge, ca 70 x 13 m st (ONO-VSV), ca 27,5-25,5 möh. Plan fd. hagmark/tomtmark i anslutning till Häradskyrkby. Möjlig fornlämning.

Bilaga 9. Fotodokumentation

*Objekt 1, ett boplatsläge invid Eldsundsån
fotograferat mot norr. Foto: Lars Norberg
2016, Sörmlands Arkeologi AB.*

*Objekt 2, ett boplatsläge invid Eldsundsån
fotograferat mot nordnordväst. Foto: Lars
Norberg 2016, Sörmlands Arkeologi AB.*

*Objekt 4. Ett gränsmärke i form av en rest
sten placerad centralt i en drygt 40 meter
lång enkel stenmur. Foto mot väster: Lars
Norberg 2016, Sörmlands Arkeologi AB.*

Objekt 7. En färdväg i form av en stensatt vägbank. Foto mot västsydväst: Lars Norberg 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

Objekt 8. En färdväg i form av en hålväg. Foto mot sydväst: Lars Norberg 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

Objekt 8. En färdväg i form av en hålväg. Foto mot nordost: Lars Norberg 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

Objekt 10:1-2. Två stenmurar belägna i en brant skogsbeväxt moränsluttning. Centralt i förgrunden syns den norra och till vänster delar av den södra. Foto mot sydväst: Lars Norberg 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

Objekt 11. En färdväg i form av enstensatt vägbank. Foto mot sydväst: Lars Norberg 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

Objekt 15. Ett röjningsröse på gränsen mellan skogsmark och före detta åkermark vid Strömsnäs. Foto mot väster: Lars Norberg 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

*Objekt 16. Ett boplatsläge vid Strömsnäs.
Foto mot väster: Lars Norberg 2016, Sörmlands Arkeologi AB.*

Objekt 17, en kvadratisk stensättning. Foto mot nordost: Lars Norberg 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

Objekt 18, en rundad stensättning. Foto mot sydväst: Lars Norberg 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

Objekt 20, en hägnad i form av en cirka 15 meter lång något oregelbunden stenmur. Foto mot sydost: Lars Norberg 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

Översikt över det flacka landskapet öster om Näsbyholm. I bakgrunden, på gränsen mellan skogs- och åkermarken, på objekt 21 & 22 på ömse sidor om väg 900. Foto mot nordost: Lars Norberg 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

Objekt 23, ett boplatsläge norr om väg 900 invid Näsbyholm. Foto mot västnordväst: Lars Norberg 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

Objekt 25, ett skålgropsblock. Skålgroparna är markerade med röd pil. Foto mot sydost: Lars Norberg 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

Objekt 24, ett boplatssläge norr om väg 900. Fotograferat mot nordnordost: Lars Norberg 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

Objekt 26, ett boplatssläge i åkermark norr om väg 900. Foto: Lars Norberg 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

*Objekt 29, ett boplatsläge söder om väg 900.
Foto mot sydost: Lars Norberg 2016, Sörmlands Arkeologi AB.*

*Vy mot impedimentet med Härad 70:1
samt ett flertal odlingslämningar i form av
röjningsrösen och en hållristningsförekomst
(Härad 297). Foto mot öster: Lars Norberg
2016, Sörmlands Arkeologi AB.*

*Objekt 31, ett boplatsläge i de östra delarna
av Härad. Foto mot nordväst: Lars Norberg
2016, Sörmlands Arkeologi AB.*

Objekt 32, delar av en husgrund vilken utgör ett tillägg till Härad 94:1. Området är kraftigt igenväxt med sly och är därför svårbesiktigat. Foto mot väster: Lars Norberg 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

Objekt 34, ett boplatsläge i hagen strax norr om Härad 94:1. Foto: Lars Norberg 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

I Härad finns ett flertal lämningar från både historisk och förhistorisk tid. Runstenen Härad 56:1 är belägen intill den romanska kyrkan i Härads samhälle. Foto mot nordost: Lars Norberg 2016, Sörmlands Arkeologi AB.